

Mannilan ensimmäiset varsinaiset torpparit

Torpparikauden alkupuolen varsinaiset torpat, jotka elättivät viljelijänsä ja joista tuli yleensä torpparikauden kestäviä viljelijöitä, olivat pääosin talollisten poikien tai tyttäreiden perustamia. Näillä oli sittenkin paremmat edellytykset uuden viljelys-tilan perustamiseen. Vanhimpana tai ainakin toiseksi vanhimpana tällaisena torpparina voidaan pitää 1765 syntynyttä **Iolan** Juho Juhonpoikaa, joka jo 1780-luvulla on kirkonkirjaan merkitty selvästi torppariksi. Tosin hänellä ei silloin vielä ollut vaimoa, ja sekin oli torpparille välttämätön voimavara. Sen hän sai vasta 1792. Eikä hän ajatellut viljelystilaansa kotikylän nurkille vaan Auvaisten rajoille, jossa Iolalla oli kyllä hyviä niittymaita viljan viljelyynkin. Tämä siis tapahtui ennen isoajakoa. Mutta suunnitelmat olivat jo käynnissä ja todennäköisesti naapurien kesken oli sovittu, mistä Iola tulisi saamaan Kailosta osansa, jotta Juho oli paikasta varman päällä. Juho antoi torpalle ajan tavan mukaan ruotsalaisen nimen Granlund (Kuusilehto), mutta kansan suussa siitä tuli Juhon nimikkotorppa Juhola. Se säilyi Juhon suvulla tulevan vuosisadan ajan ja Juhon tyttärentyttärenpojasta Vihtori Juhola/Viitasesta tuli kansanedustaja 1907 ensimmäiseen yksikamariseen eduskuntaan.

Iolan Juhon kanssa Mannilan vanhimman torpparin tittelistä kilpailee 1755 syntynyt **Prykärin** poika Juho Matinpöika, joka Uotilan talon tyttären Anna Matintyttären kanssa perusti samoihin aikoihin Takalan torpan Mannilan kylän laitaan. Vihittyjä he olivat jo 1783. Nimi Takala tuli kai siitä, että se oli silloisten vainoitten takana eli sittemmin nimeksi tulleen kylän osan mukaan Vainiontakana. Koska sekin tapahtui ennen isojaon lopullista päätöstä, paikka oli varmaan muiden naapurien kanssa sovittu alustavasti. Se oli Prykärin Tupos-uudismaata sekä raivattavaksi merkittyä aluetta. Saman suvun edustajat ovat viljelleet tilaa torpparivapautuksen jälkeenkin näihin päiviin asti. Seuraavan polven Prykärin poika Heikki Matinpöika perusti Maria Juhontyttären kanssa Pihalan torpan kylän laitaan. Viimeinen torpan asukas 1900-luvun alussa oli niin ikään Prykärin poika Kustaa Juhonpoika.

Uusi tila **Sankkila** sai heti myös torpparin. Lieneekö asiaa ajateltu jo silloin, kun Sankkila ennen isoajakoa erotettiin Anttilasta, koska torppari oli uuden isännän Erkki Juhonpojan veli Matti Juhonpoika Löyttilän Sillanpäästä. Asuinsijaan Matti Juhonpoika sai Kaitanveräjäntahtoman, mistä tuli torpalle nimi Kaitansuo tai Kaittaansuo sekä sitten lyhentyneenä Kaitas. Tila on pysynyt suvulla näihin päiviin asti.

Mutta aina se ei näin yksinkertaista ollut. Samaan aikaan 1780-luvulla Paavolan maalla torppari Erkki Antinpojalla oli kirkon rippikirjassa oma sivunsa, mutta jo 1786 oli merkintä, että hän oli jättänyt homman sikseen. Isojaon aikaan Mikko Matinpöika oli **Heikkilän** maalle perustamassa torppaa, mutta tämäkin hanke sammui jo 1797. Ehkä syy oli se, että nämä eivät olleet isäntäväen omasta piiristä tulleita yrittäjiä.

Neljäs Mannilan torppa oli **Heikkilän** Ojala 1805. Tarkasta perustamisajankohdasta ei ole tietoa, mutta näihin aikoihin se ilmestyi rippikirjaan. Edellistä Heikkilän torpan perustamista vankemmalla pohjalla se oli siksi, että perustaja oli Heik-

kilän poika Matti Matinpoika ja emäntänä hänellä oli Iolan tytär Riitta. Ojalan torpan paikkakin löytyi ihan kylän reunalta. Paikka oli ehkä Latoperkontahtoma. Sittemmin torpan rakennukset on siirretty lähemmäksi metsän reunaan tien varteen ja tunnettiin Virtasen torppana.

Tiedot torpan saamista niityistä Olavi Koivisto on pitäjänhistoriaansa kopioinut yhdestä käräjöpöytäkirjojen liitteenä olleesta **Huntun** torpankontrahdista 30.12.1806. Siinä niityn torppari sai Lammijärven ja soiden takana olevan Särkijärvenniitun ja pellon hän sai Huntun uudispellon Korvenalustan läheltä Talvitienlahtea. Taksvärkkiä torpasta piti tehdä 12 päivää vuodessa. Torppari oli Huntun poika Heikki Matinpoika ja torpan nimeksi annettiin Myllymäki varmaan siksi, että kalliolla oli tuulimylly, joka oli tuulen saatavilla Pyhäjärvelle päin vapautuvan avaran tilan ansiosta. Viljanjauhatuksessa tuuli oli otettu avuksi jo useissa taloissa ja käsitteet jääneet vähemmälle käytölle. Tuulimylly oli tällöin Akkolanmäellä ja Rättärin Myllytahtoman nimestä päätellen Rättärin tuulimylly sillä mäellä, jonne myöhemmin siirrettiin Heikkilän talo. Sittemmin niitä muistetaan olleen kalliolla tai korkeimmilla paikoilla useillakin taloilla, joskaan ne eivät ole nimeään näille paikoille jättäneet.

Koiviston mukaan edellä mainitulla kontrahdilla ”sai piika ja ehkä hänen tuleva miehensä torpan itselleen Honkilahden Mannilassa Ruotsin vallan ajan loppuvuosina”. Erikoista kontrahdissa oli se, että torpan saajaksi mainitaan vain piika Vappu (Valpuri) ja sen lupasi Juho Huntu ja että sen oli kirjoittanut hänen nuorempi veljensä Heikki Myllymäki. Näin ei käynyt ainakaan Vapun suhteen. Kyseenalaista on, oliko Juholla edes valtuuksia torpanantajaksi. Heidän isänsä Matti Matinpoika oli kuollut ja isännyyden oli saanut veljesten vanhin veli tai velipuoli Matti Matinpoika nuorempi. Huntussa oli tällöin kaksi piikaa Vappu Erkintytär ja Maria Antintytär, joiden kohdalle rippikirjaan on merkitty, että Vappu oli katsottu Juhon tulevaksi vaimoksi ja Maria Heikin vaimoksi. Kontrahdista voi päätellä, että Juho olisi ajatellut kyseisen torpan itselleen. Heikin nimeä kontrahdissa ei näy, mutta ehkä Koivisto on käräjöpöytäkirjoista löytänyt tiedon, että Heikki oli sen kirjoittanut. Suunnitelmat muutti se, että Juho kuoli äkkiarvaamatta kuukautta myöhemmin kontrahdin tekemisestä. Nyt torpan saikin nuorin poika Heikki, joka meni naimisiin Marian kanssa ja käytti liikanimeä Myllymäki.³⁾

Käräjäjuttu siitä tuli, mutta tutustumatta käräjöpöytäkirjoihin emme voi sanoa, miten siinä kävi ja jäikö siitä paineita kytämään talon suhteisiin. Vakavia erimielisyyksiä syntyi, kun Matti Matinpoika nuoremman vanhin tytär Kristiina meni 1813 naimisiin. Kristiinalla tai ehkä pikemminkin hänen vähän nuoremmalla alle 20-vuotiaalla miehellään Iisakki Juhonpojalla oli ehkä samanlaisia tavoitteita kuin sadun prinsiehdoikkaalla, joka halusi saada prinsessan ja puolet valtakuntaa. Matti Matinpoika nuorempi oli ollut isäntänä pitkälle yli kymmenen vuotta. Nuoremparin toiveiden mukaan Huntun tila halkaistiin, mitä helpotti se, että isojaon toimesta tilan mittaukset ja arvioinnit oli tehty. Koska halkaisusta tehtyä asiakirjaa ei ole käytettävissä, tarkkaa vuotta tapahtumasta ei voi sanoa, mutta lainhuutoineen ja muine toimenpiteineen se kesti vuosia, ja vasta 1820-luvulla kirkonkirjoissa mainitaan uusi verotila **Rantasalmi**. Joitakin erimielisyyksiä jäi kytämään ja käräjillä

jouduttiin käymään. Aaro Ritvo on kertonut isäntien välisestä murhenäytelmästä sellaisena kuin sitä on kerrottu sukupolvesta toiseen.⁴⁾

Torpparius alkaa vakiintua Mannilassa

Yhä useammat Mannilan talolliset rohkaistuivat muodostamaan torppia 1810-luvulla, kun Suomen asema alkoi vakiintua Venäjän vallan alaisena. Pääpaino oli edelleenkin siinä, että haluttiin antaa omille jälkeläisille tilaisuus jatkaa maanviljelijänä. Toisaalta vaihtoehtoja ammatinvalinnassa ei ollut kovin paljon, kun ruotuväkilaitos oli lopetettu ja käsityöläistenkin kesken oli kilpailua.

Uotilan tila oli 1810-luvulla saman jakovaatimuksen edessä kuin Huntu, mutta sittenkään ei päädytty tilan halkaisemiseen vaan yksinkertaisempaan ratkaisuun eli torppaan. Uotilan tytär Liisa Juhontytär oli tuonut taloon vävyn Tuomo Mikonpojan Loimaalta. Kun pikkoveljen Matti Juhonpojan piti päästä lähes samanlaisiin asemiin, hänelle annettiin torppa Talvitienlahden takaa, jossa Uotila oli saanut monia peltoja ja niittyjä, kuten Kyyhyt, Satovainion ja Suuliman. Se oli Huntun Myllymäen torpan naapurina. Matin tilaa arvostettiin lähes yhtä paljon kuin päättilaa ja se sai nimen Säteri. Yleisessä kielenkäytössä Säteri tarkoittaa asuinkartanoa tai asuintilaa verrattuna sivutilaan. Torppa palasi päättilaan siten, että Matti Säterin poika Juho osti 1872 päättilan.

Torpan palauttaminen päättilaan oli yleensäkin varsin yksinkertainen toimenpide: torppariussuhde vain lakkasi, kun vaadittuja taksvärkkejä tai suorituksia ei enää tehty. Tämä tapahtui myös, kun torpparikontrahdissa sovittu määräaika päättyi tai torppa oli annettu elinajaksi ja asianomainen torppari kuoli. Tietysti voi tapahtua häätöjäkin, jos sellaisia syitä sattui torpparin ja isännän välille. Säterin ja Uotilan tapaus oli hyvin poikkeuksellinen. On huomattava, että rakennukset ainakin alkupuolella kuuluivat tilan kiinteistöön ja ne jäivät taloon, vaikka torppari olisi ne rakentanut samoin kuin pelto, jonka torppari oli raivannut. Rakennuspuutahan torppari sai talon metsästä ja työpalkaksi laskettiin se, että taksvärkkipäiviä tai muita maksuvelvollisuuksia vähennettiin. Usein ensimmäiset vuodet saattoivat olla kokonaan vapaat, jos torppaan suoritettiin rakentamista ja raivaamista. Torpparikauden loppupuolella saattoi olla sellaisia ehtoja, että torppari omisti rakennukset, jos hän oli tehnyt ne itse hankkimistaan rakennusaineista. Siten hän sai rakennuksista hinnan, kun hän lähti torpasta.

Säterin torpan muodostamisen aikoihin Uotila sai torppariksi Juho Matinpojan Auvaisten rajalle Kailoon Ilolan Juholan torpan naapuriksi. Hän otti vanhaan ruotsalaiseen tapaan torpan nimeksi Kailander paikan nimen mukaan. Torpan itenäistymisen mukana tilan ja omistajien nimi on muuttunut Toivoseksi. Oman perheen ulkopuolelta Uotila otti torpparin myös kylän tiluksille. Piha-aron tai Lepätahtoman peltojen kohdille tuli Kallion torppa, jonka perustivat renki ja piika: Esa Matinpoika Eurasta ja Leena Jaakontytär Löyttylästä. Kun näiden vuokra-aika päättyi, torppa meni talolle ja siihen tuli Uotilan poika Juho Emanuelinpoika ja Rättärin Peltomaan torpan tytär Agata Juhontytär. Heidän lastensa aikana tila itsenäistyi ja tunnetaan nykyisin Tyrisevän tilana.

Samoin tällöin **Paavola** ja **Rättäri** katsoivat sopivaksi antaa pojilleen torppa. Paavolan Antti Heikinpoika perusti torppansa nykyisen Mäkikylän keskivaiheille ja mahdollisesti hän sai Paavolan Vähäniitun. Antti Heikinpojan köyhyydestä ja ehkä muidenkin torpparien köyhyydestä kertoo eräs esille tullut tapaus, kun hän yritti suojella Anttilan tytärtä Tiina Erkintytärtä ja hänen aviotohta poikaansa.^{4b)} Antin suku laajeni kylään ja sen ulkopuolelle. Rättäriin poika Matti Juhonpoika sai torpanpaikan **Rättäriin** Paksunpajuntahtomasta ja antoi torpalle nimen Mattila. Myöhemmin 1820-luvulla Rättäriin tytär Justiina Juhontytär sai Tomasta Peltoomaan torpan, kun hän oli mennyt naimisiin Rättäriin rengin Juho Matinpojan kanssa.

Rekolan aikaisemmin mainittu Mäkelän torppa oli varsinaisena torppana vasta 1820-luvulla, kun siihen asettui Rekolan poika Vilho Matinpoika Mäkelä, jonka rakennukset olivat nykyisen työväentalon vaiheilla ja lähin pelto oli ehkä Liisantah toma. Sittemmin rakennukset ovat hävinneet ja torpanpaikka on palannut taloon. Rekolalla oli Mäkelä-niminen torppa 1800-luvun lopulle myös Vilimussuolla.

Samoin **Heikkilä** sai 1830-luvun alussa Mäkelä-nimisen torpan. Mäkelä näet oli yleisin torpannimi, mikä tuli mäkituvasta tai kylänmäestä. Heikkilän Mäkelä oli ilmeisesti entinen sotilastorppa lähellä päätilaa, koska ensimmäinen torpparikin oli sotilas Kalle Flygtin poika Iisakki.

Vasta 1830-luvun alussa **Yli-Akkola** sai ensimmäisen torppansa, kun hinnerjokelaiset renki ja piika Fredrik Heikinpoika ja Maijastiina Juhontytär perustivat Pietilän torpan johonkin lähiympäristöön ja uutta peltoa tehtiin Akkonokkaan päin. Torppa palasi talolle sillä tavoin, että torppariksi asettui isännyytensä menettänyt Joel Joelinpoika Akkola.

Iloa laajensi torppariuuettaan myös kirkonkylän rajoilla Ruunissa. Siellä näyttää 1820-luvulla olleen jo kaksi torppaa. Säkylästä tullut Mikko Matinpoika oli aluksi sitä ajatellut, mutta Iloan poika Matti Juhonpoika ja Helena Matintytär Löytilän Kutista olivat Ylä-Ruunin torpan varsinaisia perustajia, joskin heidän jälkeensä torppa joutui muille ja aikanaan saavutti itsenäisen tilan aseman.

Rantasalmen 1830-luvun uusia torppia oli Rantalan torppa Lammijärven takana, mihin kuuluivat Vanhaniittu ja Lellanniemi. Torpanpaikka saattoi olla hyvä niittyjensä ansiosta, mutta se oli vaikean taipaleen takana tiettyinä vuodenaikoina. Siihen uskaltautui Matti Matinpoika, joka tuli sinne vaimoineen ja lapsineen Mynämäen Karjalasta. Mutta jo toisessa polvessa torppaan tuli vävyksi Rantasalmen poika Juho Iisakinpoika huolimatta vanhempiensa vastusteluista ja niin on Lammijärven takanakin asuttu näihin päiviin asti.

Toinen 1830-luvulla syntynyt torppa oli **Sankkilan** Kauppelin, kun Hinnerjokelta Sankkilaan tullut renki Esko Mikonpoika meni yhteen talon tyttären Leena Erkintyttären kanssa. Sankkila oli siis halkaistun Anttilan tilan puolisko, mutta se kykeni saamaan jo varhain kaksi menestyvää torppaa. Sen sijaan **Anttilalla** oli pitkään vain Lendenin käsityöläistö, kunnes 1840-luvulla Säkylästä tullut Kustaa Antinpoika Syren mentyään naimisiin Lendenin tyttären Loviisan kanssa perusti sen yhteyteen Korreelan torpan. Tämä torppa hävisi 1800-luvun lopulla, kun torpan ainoa poika Juho meni naimisiin Kauppelinin torpan lesken Anna-Liisan kanssa.

Korrela ja Kauppelin olivat jossakin kylän laidassa ja kumpikin torppa palasi taloon.

Paavolan Hildenin torppa muodostui, kun Antti Palinin leski meni naimisiin Hinnerjoelta tulleen Juho Matinpoika Hildenin kanssa.

Tultaessa 1860-luvulle oli jo opittu ajan vaatima vuokratilajärjestelmä, mutta Mannilan torppien määrä ei kuitenkaan merkittävästi enää lisääntynyt. Muutamia palautui jo päätilallekin. Ilmeisesti tilat olivat niin pieniä, ettei niistä haluttu antaa tilaa uusille viljelmille. Liekö edes kovin paljon raivattu uutta viljelystä, vaikka sitä oli isojaossa monille tiloille osoitettu. Yleensä torppia olivat perustaneet talojen lapset ja niille oli annettu valmista peltoa ja niittyä. Vaikka jo 1845 Honkilahdella oli 80 torppaa, niin vielä 1860 Mannilassa niitä oli 24. Niitä oli kaikilla taloilla seuraavasti: Rekola 2, Heikkilä 2, Uotila 3, Anttila 1, Sankkila 2, Huntu 2, Rantasalmi 2, Paavola 1, Ilola 3, Prykäri 3, Rättäri 2, Ali-Akkola 1 ja Yli-Akkolalla ei yhtään, koska Pietilän torpasta sen viljelijät olivat lähteneet ja uutta järjestelyä ei vielä ollut tehty. Tietoa ei ole, kuinka pieniä vuokratilajärjestelmiä on laskettu mukaan, mutta 24:ssä ei ole sellaisten käsityöläisten tonttiviljelmiä kuten puuseppä Lenden, sepät Elden ja Smedsten, räätälit Hellsten ja Mannelin tai suutari Sandell.

Kahdenkymmenen vuoden kuluessa uusia torppia 24:stä oli vain 5. Niitä on **Rekolan** toinen torppa, jonka Rekolan poika Fredrik Matinpoika perusti Rekolan Ruuniin, siis kirkonkylän rajalle, ja antoi sille nimen Kaukola tai Kaukala, koska sen koettiin olleen kaukana kotikylästä. Fredrikin poika jatkoi torpanpitoa. Torppien maiden hajanaisuutta osoittaa se, että vielä sen itsenäistyttyään tilaan kuului metsälohko Haverin rajalta.

Huntun ensimmäinen torppa Myllymäki hävisi ja tilalle tuli kaksi uutta torppaa, Nummelin ja Kaunismäki. Nummelinin torppa syntyi Mäkikylään ilmeisesti isojaossa Huntulle annetulle Pihlava-nimiselle lohkolle. Sen ensimmäiset asukkaat olivat Huntun tytär Ulriikka Matintytär ja hänen Köyliöstä lähtöisin ollut miehensä Heikki Jaakonpoika.

Seuraavat asukkaat olivat Huntun leskiemäntä Maria ja hänen miehensä Iisakki Nummelin, joiden poika Verner otti nimen Salminen ja lunasti torpan itsenäiseksi. Kaunismäen torpan paikasta ei ole tietoa ja sen tarina kesti vain yhden torpparin Huittisista lähtöisin olleen Matti Paulinpojan ja hänen kahden vaimonsa Helena Kallentyttären ajan.

Prykärin kolmas torppa oli Kannisto-Rostedt. Se muodostui, kun seppä Smedstenin tytär Adonika meni naimisiin Kodisjoelta lähtöisin olleen Kustaa Rostedtin kanssa ja he halusivat Mannilasta oman viljelyksen. Kustaan kuoltua Adonika meni toisiin naimisiin Hinnerjoelta tulleen Juho Juhonpojan kanssa. Torppa jäi taloon Juhon kuoltua 1913.

Iolan alkuaan sotilastorpasta muodostunut Uusikartano oli Kalle Flygtin jälkeisten viljelytorppa ja kehittyi itsenäiseksi pientilaksi Haverilta torppariksi tulleen Frans Emanuel Antinpoika Randelinin ja hänen samannimisen poikansa aikana.